

Deres referanse: 20/4753

18. desember 2020

Høring – forslag til endringer i tvisteloven mv

1. Innledning

Norsk Presseforbund er paraplyorganisasjon for frie redaktørstyrte medier, herunder redaktører, journalister og utgivere, som følger Vær Varsom-plakaten og Redaktørplakaten. Norsk Redaktørforening (NR) er en landsomfattende sammenslutning av redaktører i alle typer medier. Norsk Journalistlag (NJ) er organisasjonen for redaksjonelle medarbeidere, herunder ledere og frilansere, som har journalistikk som yrke.

Vi konsentrere oss i det følgende om tre av departementets forslag: Unntaket fra bevisplikten ved bruk av interne straffesaksdokumenter, forslaget om å gi Sivilombudsmannen anledning til å fungere som partshjelper og forslaget om hjemmel for strømming av rettssaker.

2. Unntak for bevisplikten

Vi støtter ikke et unntak for interne straffesaksdokumenter i sivile saker, og mener at utgangspunktet om fri bevisførsel må gjelde. Vi mener et slikt generelt unntak for interne dokumenter vil være i strid med Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 10 nr. 1 om ytringsfrihet, etter nyere tolkningspraksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD).

I Magyar-storkammeravgjørelsen av 8. november 2016 ble det prinsipielt slått fast at EMK artikkel 10 nr. 1 inneholder en rett til å få innsyn i offentlige dokumenter, under nærmere angitte betingelser, og at nektelse av innsyn utgjør en krenkelse av EMK artikkel 10. Dette prinsippet er senere videreutviklet av domstolen. I avgjørelsen Centre for Democracy and the Rule of Law v. Ukraine av 26. mars i 2020 slås det fast at det må gjøres en konkret vurdering i den enkelte sak av om artikkel 10 får anvendelse (se blant annet avsnitt 85).

Hvis betingelsene for innsyn foreligger må et avslag på innsyn ivareta et av de legitime formålene som fremgår av artikkel 10 nr. 2, herunder at det må være "nødvendig i et demokratisk samfunn".

Det er uten betydning etter EMK om det dreier seg om straffesaksdokumenter eller andre typer offentlige dokumenter. Interne dokumenter er et vidt begrep og omfatter "blant annet politiets egne vurderinger, interne påtegninger og korrespondanse, sammenstillinger som ikke er nedfelt i politirapporter og taktiske overveielser". Alt dette er dokumenttyper som det, hvis opplysningene

som fremgår av dem og betingelsene for øvrig tilsier det, kan være berettiget grunn til å be om innsyn i, for allmennheten, eller en berørt part som har gått til sivil sak. Om det faktisk er en berettiget grunn må etter EMDs praksis vurderes konkret. Et totalforbud mot å bruke interne straffesaksdokumenter vil derfor være i strid med EMDs praksis.

Videre kan vi ikke slutte oss til departementets antakelse om at det "sentrale er selve risikoen for at de foreløpige synspunktene blir kjent, og ikke når eller på hvilken måte opplysningene kommer ut." Det sentrale må være skaden opplysningene eventuelt kan medføre i de konkrete sakene det gjelder. Etter gjeldende rett, blant annet EMK artikkel 10 nr. 2, vil sensitive opplysninger og enkeltopplysninger som "kan vise seg å være uriktige, eller isolert sett gi et fragmentert eller misvisende bilde" fortsatt kunne unntas for innsyn og bevisførsel etter en vanlig interesseavveining. Dette gir tilstrekkelig vern, og det et totalt unntak fra bevisplikten vil ikke være forholdsmessig.

3. Sivilombudet som partshjelp

Vi støtter at Sivilombudsmannen (eller Sivilombudet, som det nylig er foreslått å endre navnet til) gis adgang til å opptre som partshjelper i tilfeller hvor ombudet har behandlet en klage og forvaltningen ikke har rettet seg etter ombudets kritikk, og hvor det har anbefalt den private parten å gå til søksmål.

Som det påpekes i høringsnotatet har en anbefaling fra Sivilombudet allerede i dag en funksjon ved at dette er et av de aktuelle grunnlagene for rett til fri sakførsel.

Det er naturlig å se forslaget i sammenheng med forslaget til endringer i sivilombudsloven, hvor det var høringsfrist 20. desember. NP, NJ og NR tok i den forbindelse opp behovet for å styrke ombudet, og foreslo blant annet at det må vurderes å gi ombudet mulighet til å ilegge bøter eller tvangsmulkt for eksempel i tilfeller hvor det er slått fast at det har skjedd brudd på offentlighetsloven, og forvaltningen ikke retter seg etter dette. Vi mener ombudet må gis mulighet til å opptre som partshjelp i slike tilfeller, og støtter lovforslaget slik det er formulert i høringsnotatet (s. 37).

4. Strømming av rettssaker

Vi støtter forslaget om å innføre en lovhjemmel for strømming av rettsmøter på domstolenes nettsider. Behovet for strømming av rettssaker har vist seg særlig under pandemien, men det vil også være behov for det i en normal-situasjon. Forslaget vil realisere hensynet bak det grunnlovsfestede prinsippet om åpne rettsmøter på en langt bedre måte enn i dag, hvor det ukentlig foregår saker av stor allmenn interesse landet rundt, som store deler av befolkningen er avskåret fra å kunne følge fordi de ikke bor i nærheten av den aktuelle domstolen.

Det er viktig at pressen fortsatt gis adgang til å kunne følge rettsmøter hvor det er lagt begrensninger på offentligheten, slik departementets forslag legger opp til. Men vi deler Asker og Bærums tingretts bekymring for om løsningen som skisseres ivaretar behovet for at det i enkelte saker vil være perioder hvor dørene lukkes og tilhørerne må deles mellom grupper. Ofte vil pressen ha rett til å følge også disse delene av rettsmøtet, noen ganger med begrensninger i referatadgangen. Det er svært viktig for pressen at dette hensynet ivaretas, og at den tekniske løsningen er god, slik at pressen ikke stenges ute av tekniske årsaker.

Det er positivt at departementet ser at det er mulig å legge til rette for strømming også av saker hvor det er enkelte sensitive opplysninger. Ofte kan dette gjøres med enkle grep, som å ikke lese opp adresser eller liknende, men dokumentere dette elektronisk for retten.

Departementet foreslår en adgang til partene til å uttale seg før avgjørelse om strømming tas. I den forbindelse mener vi det også må lovfestes en anledning til pressen til å uttale seg om spørsmålet. En slik bestemmelse vil kunne bidra til å skape en mer ensartet praksis nasjonalt, samt være et insitament til retten for å begrunne kjennelser om begrenset offentlighet fylldigere. Det er grunn til å merke seg at denne ordningen har fungert godt i Danmark siden 1999. I forslaget til endringer i domstolsloven er dette tatt inn i forbindelse med spørsmål om unntak fra offentlighet i § 16-7 første ledd: "Spørsmål om unntak fra reglene om offentlighet behandles i lukket rettsmøte og avgjøres ved kjennelse. En eller flere representanter for pressen skal på begjæring gis rimelig anledning til å uttale seg før spørsmål om begrensninger i forhandlingenes offentlighet blir forhandlet og avgjort i rettsmøte." Til orientering ønsker vi å gå enda lenger, og foreslo i høringsuttalelsen til ny domstollov i 2016 at uttaleretten utvides til å gjelde alle typer avgjørelser om unntak fra offentlighet, sml. NOU 1988:2 side 50-51.

De sakene som har størst allmenn interesse vil kunne kringkastes også av mediene selv. Allerede i dag strømmes enkelte sivile saker (som rettssaken knyttet til rivingen av Y-blokka), samt innledningsforedrag, prosedyrer og domsavsigelsen i noen straffesaker (eksempelvis rettsakene mot Eirik Jensen og Laila Bertheussen). Det er naturlig at avgjørelser knyttet til strømming og kringkasting vil henge tett sammen, og mediene har derfor en sterk interesse i å kunne uttale seg om spørsmålet før retten tar sin avgjørelse.

Pressen har i sin yrkesetikk et krav om å søke å ivareta de mer generelle og prinsipielle hensyn bak offentlighetsprinsippet, og fremføring av slike argumenter vil gi retten et bedre avgjørelsesgrunnlag i forbindelse med åpenhetsspørsmål. Størst mulig åpenhet og innsyn i rettspleien er helt avgjørende for at mediene skal kunne utføre sitt journalistiske oppdrag som kritisk videreformidler av og plattform for debatt om viktige samfunnsspørsmål.

Uttaleretten knyttet til åpne dører og referatforbud er i dag ulovfestet, men det er presisert i dommerforeningens håndbok for dommere (s. 29) at det er anbefalt at journalister gis anledning til å uttale seg. (Det er også slått fast av Borgarting lagmannsrett i 17-062837SAK-BORG/05 – vedlagt). Det gjøres også i stor utstrekning i saker av stor interesse, og domstolen og pressen har ofte i forkant plukket ut en representant som uttaler seg på vegne av alle. Det ble blant annet gjort i 22. juli-saken. Dette vil i de fleste tilfeller være en tilfredsstillende løsning også ved spørsmål om strømming.

Vi foreslår derfor følgende tillegg (uthevet) til forslaget til ny § 124 a i domstolsloven: «Retten kan beslutte overføring av lyd og bilde på domstolens åpne nettsider (strømming) så langt det for rettsmøtet ikke gjelder begrensninger i offentligheten og hensynet til personvern eller andre tungtveiende grunner ikke taler avgjørende imot. Partene skal ha anledning til å uttale seg før beslutning treffes. En eller flere representanter for pressen skal på begjæring gis rimelig anledning til å uttale seg før spørsmål om begrensninger i forhandlingenes offentlighet blir forhandlet og avgjort i rettsmøte».

Videre understreker vi at pressen må ha anledning til å be om omgjøring hvis strømming av en sak

avsluttes mens saken pågår. Nylig var det store tekniske problemer knyttet til gjennomføringen av en rettsak i Søre Sunnmøre tingrett, hvor journalistene fulgte saken via domstolens fjernmøteløsning. Der fortsatte rettsaken en periode mens pressen var forhindret fra å følge den. Når retten tar slike avgjørelser må pressen ha adgang til å be om omgjøring, og at saken settes i bero mens det avgjøres om omgjøringsanmodningen tas til følge.

Med vennlig hilsen
for Norsk Presseforbund

generalsekretær

Norsk Redaktørforening

generalsekretær

Norsk Journalistlag

advokat